

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete i
förskollärarytbildningen

Omsorgsarbete i förskolan

*En kvalitativ studie av förskollärares uppfattningar
om innebörden av omsorg i förskolan*

Författare: Ingela Hildingsson &
Marianne Lindström
Handledare: Bettina Vogt
Examinator: Barbro Gustafsson
Termin: Vt 2017
Ämne: Utbildningsvetenskap
Nivå: Grundläggande

Abstrakt

Omsorgsarbete i förskolan

En kvalitativ studie av förskollärares uppfattningar om innebörden av omsorg i förskolan

Care work in preschool

A qualitative study of preschool teachers' views on the significance of care in preschool

Syftet med denna studie är att bidra med kunskap om förskollärares syn på omsorgens betydelse i förskolan och hur det beskrivs att den tar sig uttryck i förskollärares arbete ur ett historiskt och nutidsperspektiv. Mer konkret kommer studien ägna sig åt att undersöka följande frågeställningar: Vad innebär omsorg för erfarna förskollärare? Hur har omsorgen förändrats över tid utifrån dessa förskollärares perspektiv? Metoden som användes för datainsamling är semistrukturerade intervjuer med fyra förskollärare som har arbetat under många år i yrket. Vi intervjuar varje respondent enskilt för att kunna studera den enskilda förskollärares uppfattning om omsorg i förskolan. Omsorgsetiken är en viktigt teoretisk infallsvinkel i studien och utgör studiens teoretiska ramverk. Resultatet visar att förskollärarna anser att omsorgen har förändrats under deras verksamma tid. De anser att det förr fanns mer tid för omsorgsarbete samt en dikotomi mellan omsorg och lärande. Denna dikotomi har upphört samt att omsorg och lärande nu sammankopplas. Detta innebär att utrymmet för omsorg anses ha minskat och att lärandet har tagit över då det ska vara en högre status i förskolan. Förskollärare ansåg också att omsorg handlar framförallt om trygghet för barnen, föräldrarna och pedagogerna. När förskollärarna började arbeta i förskolan i början på 1990 - talet hade de mer tid för barnen vilket framkommer både i empirin samt historiken. Förskollärarna uttrycker också en förhoppning om att omsorgens betydelse kommer att stärkas då de anser att omsorg är den viktigaste delen i förskolans verksamhet samt att den ligger till grund för barnens utveckling och lärande.

Nyckelord

Omsorg, Omsorgsetik, Trygghet, Lärande, Förskola

Innehåll

1	Studiens inledning	1
2	Bakgrund	3
2.1	Förskolans historia utifrån ett omsorgsperspektiv	3
2.2	Hur har omsorgen beskrivits i tidigare styrdokument	4
2.2.1	<i>Pedagogiskt program för förskolan</i>	4
2.2.2	<i>Läroplanen för förskolan Lpfö 98</i>	5
2.2.3	<i>Läroplanen för förskolan Lpfö 98 reviderad 2010</i>	5
2.2.4	<i>Läroplanen för förskolan Lpfö 98 reviderad 2016</i>	5
3	Syfte och forskningsfrågor	7
3.1	Syfte	7
4	Tidigare forskning	8
5	Teori och begrepp	10
5.1	Uppfattning	10
5.2	Omsorgsetik	10
6	Metod	13
6.1	Metod	13
6.1.1	<i>Olika typer av intervjuer</i>	13
6.2	Datainsamling	13
6.3	Genomförande och urval	14
6.4	Bearbetning av data	15
6.5	Etiska överväganden	15
7	Resultat och analys	16
7.1	Vad innebär omsorg för förskollärare?	16
7.1.1	<i>Trygghet i relation till omsorg</i>	16
7.1.2	<i>Det enskilda barnet i fokus</i>	17
7.1.3	<i>Omsorgens betydelse för lärande</i>	18
7.1.4	<i>Politiska beslut påverkar omsorgens kvalitet</i>	18
7.2	Hur har omsorgen förändrats över tid?	19
7.2.1	<i>Minskade resurser i förskolan i relation till omsorgen</i>	20
7.2.2	<i>Utvidgning av begreppet omsorg</i>	20
8	Diskussion	22
8.1	Resultat diskussion	22
8.1.1	<i>Vad innebär omsorg för förskollärare?</i>	22
8.1.2	<i>Hur har omsorgen förändrats över tid?</i>	22
8.2	Metoddiskussion	23
8.2.1	<i>Användningsområde för undersökningen</i>	23
8.2.2	<i>Vidare forskning</i>	23
	Referenser	25

Bilagor	I
Bilaga A Frågor till Respondenterna	I
Bilaga B Brev till Förskolechef	II
Bilaga C Information till respondenter	III

1 Inledning

Under vår utbildning till förskollärare har vi läst om omsorgens betydelse för barns utveckling och lärande samt hur viktigt det är att barnen i förskolan får tillgång till en stimulerande miljö som främjar omsorg. Under våra verksamhetsförlagda utbildningsperioder har vi upptäckt att det läggs ett stort fokus på att diskutera hur lärandet ska implementeras i verksamheten samt hur den planerade verksamheten på bästa sätt ska leda till ett lärande. Däremot verkar det dock inte lika naturligt längre att prata om omsorg i relation till såväl barn som verksamheten i stort. Trots detta ser vi ett engagemang från pedagogernas sida vad det gäller omsorgen i relation till barnen i förskolan. I Läroplan för förskolan 98 reviderad 2016 (Skolverket 2016) står det att "Verksamheten ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov och utformas så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet"(s.5). Enligt denna formulering borde omsorg och lärande få lika stort utrymme, samtidigt som våra erfarenheter visar att det har skett en förskjutning mot lärandet istället. Halldén (2007) resonerar angående denna förskjutning exempelvis på följande sätt:

Är det kopplingen till en religiös idé och en idé om modern som vårdande som man vill distansera sig ifrån? Den starka markeringen av moderns betydelse kan vara svår att förena med en modern förskoleverksamhet och ett könsneutralt föräldraskap. Det kan också vara så att den mycket starka ställning som omsorgen har haft inom förskolan gör att den utgör en självklarhet och inte något man tycker sig behöva lyfta fram.

(Halldén 2007 s. 74)

Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2001) beskriver denna förskjutning som att omsorgen är prioriterad för barn i de lägre åldrarna medan lärandet är något som är mer ämnat för de äldre barnen i förskolan. En annan orsak till denna förskjutning skulle kunna vara att omsorgen som praktik är svårt att sätta ord på i samband med det systematiska kvalitetsarbetet. Löfdahl & Folke-Fichtelius (2014) menar att det har skett en transformering av begreppet omsorg som innebär att "tänka nytt och sätta andra begrepp på det som skulle kunna förstås som omsorg" (s.11).

Utifrån våra egna iakttagelser och de olika aspekterna som tas upp i forskningssammanhang om omsorgens betydelse i förskolan, väcks därför ett intresse och ett behov av att studera vad förskollärarna själva har för uppfattningar om omsorg i förskolan.

Men vad menas då egentligen med begreppet omsorg? Halldén (2016) skriver att omsorg är ett begrepp som aktualiseras inom ramen för arbetet i flera verksamheter: äldreomsorg, handikappomsorg och barnomsorg. Det gemensamma för dessa olika verksamheter är att det handlar om att sörja för någon som inte kan ta hand om sig själv. Det kan antingen innebära en tillfällig nedsättning, vara utvecklingsrelaterad eller att personen i fråga kommit till ett stadie i livet då hen inte längre kan ta hand om sig själv. Att ge omsorg kan i dessa sammanhang betyda att utföra fysiska och känslomässiga handlingar, som till exempel påklädning, tillsyn, uppmärksamhet, omtänksamhet, hygien, skötsel med flera. Omsorg är även kopplat till ordet omsorgsfull vilket innebär att en "handling är utförd med noggrannhet, allvar och aktsamhet" (Halldén 2016 s. 35). Vidare skriver Halldén (2016) att det finns ett mål med omsorgen, vilket är i förskolans kontext att förbereda barnet så att den ska kunna ta en plats i det samhälle den befinner sig i. Målet är också att ge barnet en möjlighet att skapa sig en positiv och trygg bild av sig själv. Omvärlden ska dock inte skydda barnet fullt ut, utan på ett tryggt sätt låta barnet möta svårigheter och smärta för att på så vis skapa förutsättningar för barnet att hantera de eventuella svårigheter och motgångar som den ställs inför under

sina levnadsår. Barnet ska även erbjudas rika estetiska upplevelser för att kunna använda sina sinnen, vilket enligt Halldén (2016) också kan kallas för omsorg. Omsorgsbegreppet kan även förknippas med tillit och en nära relation som utgör en förutsättning för ett växande. Dessutom kan omsorgsbegreppet också innebära att man tar hand om någon utan att ta makten över individen, vilket innebär att omsorg ska ges på ett respektfullt sätt och resultera i att omsorgsmottagaren själv lär sig att bemöta andra individer på ett omsorgsfullt sätt. Sammanfattningsvis förefaller det därmed som angeläget att studera förskollärares syn på omsorg i förskolan och hur omsorg upplevs ha förändrats över tid. Studien är begränsad i sin omfattning men kan användas av förskollärare och övrig personal i arbetet med utvärdering av det egna omsorgsarbetet på en avdelning eller förskola. Vidare följer en historisk överblick över omsorgens betydelse i förskolan, innan vi närmare specificerar studiens syfte och forskningsfrågor.

2 Bakgrund

Studien behandlar bland annat omsorg ur ett historiskt perspektiv, vilket innebär att det krävs en viss inblick i förskolans historia för att kunna tolka respondenternas svar. I det här kapitlet kommer förskolans historia presenteras kortfattat, liksom olika reformer som har påverkat förskolan samt att vi kommer att ge en kort presentation av omsorgens betydelse i förskolans olika styrdokument genom tiderna, vilket gäller Pedagogiskt program för förskolan, Läroplan för förskolan 1998, Läroplan för förskolan 1998 reviderad 2010 samt Läroplan för förskolan 1998 reviderad 2016.

2.1 Förskolans historia utifrån ett omsorgsperspektiv

Broberg, Hagström och Broberg (2012) skriver att förskolans verksamhet har förändrats sedan införandet för cirka 150 år sedan. Ur ett omsorgsperspektiv skulle pedagogerna då ge barn omvårdnad under tiden vårdnadshavarna arbetade utanför hemmet. Under 1800-talets början startade sedan de första småbarnsskolorna i Sverige som var avsedda för barn mellan två och sex år och då för barn till ensamstående mammor som arbetade. I småbarnsskolorna fick barnen omsorg, vilket innebar mat och vila. Författarna (ibid.) skriver vidare att i slutet av 1800-talet öppnade barnkrubborna i Sverige, där barnen skulle lära sig ordning och reda. Barnen badades, fick frukost och resterande tid fick barnen leka tillsammans. I början av 1900-talet uppkom sedan de första barntädgårdarna där barn till arbetande föräldrar gick. Barnens mammor var hemmafruar och det ansågs att barnen fick omsorg hemma av sina mammor och att barnen behövde pedagogisk stimulering några timmar om dagen. I mitten på 1900-talet kom så daghemmen där omsorgen igen stod i fokus.

På 1990-talet genomled Sverige en ekonomisk kris som generellt påverkade förskolans ekonomi negativt vilket i sin tur ledde till nedskärningar i barnomsorgen (Halldén 2003 s. 63). Det vanligaste sättet att genomföra kostnadsbesparingar var då att minska på personalstyrkan samt öka antalet barn i förskolegrupperna (Socialstyrelsen, 1994 s.33). 1995 blir kommunerna ålagda att tillhandahålla barnomsorgsplats för alla barn mellan 12 månader och 12 år vars vårdnadshavare förvärvsarbetar eller studerar genom den så kallade barnomsorgsgarantin. Under 90-talet byggs barnomsorgen ut och mellan 1994–1995 ökade antalet barnomsorgsplats för barn mellan 1–6 år från 67 % till 72 % (Socialdepartementet 1996; Josefson 2018). År 1997 flyttades ansvaret för förskolan från Socialstyrelsen till Skolverket (Broberg, Hagström & Broberg 2012) och 1998 implementerades Läroplan för förskolan, Lpfö 98, där omsorgsbegreppet ges följande innebörd: ”omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande ska präglade arbetet i förskolan. Hänsyn ska tas till barnens olika förutsättningar och behov” (Skolverket 1998 s. 5). I samband med förflyttningen av ansvaret till Skolverket beslutades dessutom också att begreppet daghem ska tas bort och förskolan ska bilda en egen skolform som motiverades med förskolans ökade relevans för barns utveckling och lärande (Barnomsorg och skolkommittén 1997:157). I början av 2000-talet infördes att alla barn till arbetslösa och föräldralediga vårdnadshavare har rätt till förskola 15 timmar i veckan vilket medför att barngrupperna blir stora och att det fattas tillräckligt med personal i förskolan (Josefson 2018).

År 2002 införs (Utbildningsdepartementet 2000) sedan den så kallade ”maxtaxa¹” för barnomsorgen, vilket också medför att barnen är längre dagar på förskolan eftersom det

---

¹ Maxtaxa innebär att det finns ett högsta tak för hur mycket vårdnadshavaren får betala i barnomsorgsavgift.

för många föräldrar inte utgör någon ekonomisk skillnad om barnen spenderar längre dagar på förskolan. Enligt Holmberg och Östergren (2003), har barnens genomsnittliga tid på förskolan ökat med 1 timme och 13 minuter sedan reformen infördes. Samtidigt införs att barn vars vårdnadshavare är föräldralediga med småsyskon har rätt till barnomsorgsplats vilket också bidrar till att fler barn har tillgång till förskola samtidigt. Enligt Holmberg och Östergren (2003) ökade behovet med 4 % och antalet barn per årsarbetande ökade från 4,4 till 5,7 under perioden 1990 till 2006 (Statistiska centralbyrån 2007). Reformerna innebär ökade barngrupper vilket ur ett omsorgsperspektiv kan påverka personalens förmåga att uppmärksamma och bekräfta varje barns enskilda behov.

2.2 Hur har omsorgen beskrivits i tidigare styrdokument

I kapitlet nedan följer en sammanfattande redogörelse för hur omsorg beskrivs och tas upp i olika styrdokument över tid. Kapitlet behandlar närmare bestämt följande styrdokument: Pedagogiskt program för förskolan från 1987, Läroplan för förskolan 1998, Lpfö 98 reviderad 2010 samt Lpfö 98 reviderad 2016. Att göra en historisk återblick över hur omsorgen omskrivs i olika styrdokument är av relevans för studien då forskningsfråga två: Hur har omsorgen förändrats över tid? handlar om förskollärares syn på hur de anser att omsorgen har förändrats över tid, varav denna historiska genomgång är av relevans för att kunna tolka och sätta förskollärarnas svar i en kontext. I redogörelsen har vi valt bort dokumentet Vår Förskola - en introduktion till förskolans pedagogiska roll, ett styrdokument från 1975 som utgavs av Socialstyrelsen. Dokumentet valdes bort av såväl tids- som relevansskäl då endast två av de intervjuade förskollärarna var verksamma under de allra sista åren av dokumentets giltighetsperiod. Avgränsning har även gjorts i nutid gällande den nya läroplanen² som i skrivande stund inte har trätt i kraft, vilket innebär att våra intervjuade förskollärare inte har någon praktisk erfarenhet av dess inverkan ännu.

2.2.1 Pedagogiskt program för förskolan

Programmet (Socialstyrelsen 1993) trädde i kraft 1987 och beskriver ramarna för hur den pedagogiska verksamheten i förskolan och övrig barnomsorg ska bedrivas. Socialtjänstlagens (SoL) 1 §, 12§ och 15§ ligger till grund för programmet och Socialstyrelsen står bakom programmet på uppdrag av Sveriges Regering, men det är kommunernas socialnämnder som ansvarar för verksamheten samt att programmet genomförs. Syftet med Pedagogiskt program för förskolan beskrivs på följande sätt: "Syftet med ett gemensamt program för landets alla förskolor är att åstadkomma en verksamhet av jämn och god kvalitet och att ange inriktningen av det stöd som behövs för att vidareutveckla förskolans verksamhet" (Socialstyrelsen 1993 s. 9).

I det pedagogiska programmet framgår det att vårdnadshavare behöver hjälp med omsorg om barnet genom förskolan för att de ska kunna yrkesarbeta och har inte tid att vara hemma med barnen och ge barnen omsorg på dagen. Vidare tar programmet upp att det är viktigt med omvårdnad på förskolan då man tillgodoser "barnens fysiska, sociala och emotionella behov" (Socialstyrelsen 1993 s.24). En nödvändig förutsättning för barns inlärning och utveckling beskrivs vara att barnen känner trygghet, får grundläggande behov av omsorg och stimulans tillgodosedda. Programmet tar också upp omsorgens betydelse för leken. Det nämns exempelvis att "vården och omsorgen ska därför likväl som leken, berättandet, sången eller studiebesöket tas tillvara i det

---

² Träder i kraft 1 juli 2019

pedagogiska arbetet” (Socialstyrelsen 1993 s.47). Det tas också upp att det är personalens ansvar att alla barn ska känna sig trygga på förskolan och att dela in barnen i grupper för att alla barn ska känna att de tillför något och känna sig trygga i gruppen. Vidare står det att det ska finnas tillräckligt med utbildad personal på förskolan och att “barnens behov av kontinuerliga och stabila vuxenrelationer måste vara vägledande för hur vikarieorganisationen och lokala tjänstledighet utformas” (Socialstyrelsen 1993 s. 72). Under huvudrubrik: Planering av förskolans pedagogiska verksamhet, står följande om omsorg i samband med personalens planeringsansvar:

Verksamheten måste också anpassas till den tid som barnen dagligen vistas i förskolan. I daghem, där barnen vanligen vistas betydligt längre än i deltidsgrupp, måste de få sitt behov av omsorg och omvårdnad, av glad och trivsamt samvaro med andra barn och vuxna [...].

(Socialstyrelsen 1993, s. 64)

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att omsorg i det pedagogiska programmet framställs som något viktigt både för barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande.

2.2.2 Läroplanen för förskolan Lpfö 98

Skolverket är sedan 1 januari 1998 tillsynsmyndighet för förskolan och regleras av Skollagen. När Läroplanen för förskolan 98 kom ersatte den pedagogiskt program för förskolan. Läroplanen bygger på Skollagen (Skolverket 1998) som styr vilka juridiska förutsättningar som gäller i förskolan. I Läroplan för förskolan 98 står det beskrivet vad arbetslaget och andra som arbetar i förskolan skall göra, vilket innebär att förskollärares arbetsuppgifter inte är specificerade i läroplanen. Lpfö 98 tar upp att omsorgen om och hänsyn till andra människor samt att verksamheten ska präglas av omsorgen om individen (Skolverket 1998). Vidare beskriver läroplanen förhållandet mellan omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande. Lpfö 98 tar också upp att omsorg, fostran och lärande skall bilda en helhet. Vidare i stycket om förskolans uppdrag står det att ”omvårdnad och omsorg samt vila och andra aktiviteter skall vägas samman på ett balanserat sätt” (ibid. s. 10). Även i stycket om mål och riktlinjer, normer och värden står det att ”förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik, där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet” (ibid. s. 12).

2.2.3 Läroplanen för förskolan Lpfö 98 reviderad 2010

Ur ett omsorgsperspektiv har mindre förändringar gjorts i Lpfö 98 rev. 2010. Det som har tillkommit är att “Förskolläraren ska ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen erbjuds en god omsorg med en väl avvägd dagsrytm” (Skolverket 2010 s. 11).

2.2.4 Läroplanen för förskolan Lpfö 98 reviderad 2016

I Lpfö 98 reviderad 2016 har inga förändringar gjorts vad gäller omsorgsperspektivet.

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att i läroplanerna från och med Lpfö 98 utifrån ett omsorgsperspektiv och i jämförelse med tidigare styrdokument har innehållet inte förändrat på något utmärkande sätt dock har antalet gånger som omsorgsbegreppet omnämns minskat från det Pedagogiska programmet och fram till Lpfö 98 reviderad 2016. Den stora skillnaden är att förskolläraren från och med Lpfö 98 reviderad 2010 har givits ansvar “för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen erbjuds en god omsorg med en väl avvägd dagsrytm” (Skolverket 2016 s. 11). Citatet avslutar härmed

bakgrundskapet och i nästa kapitel kommer studiens syfte och forskningsfrågor presenteras och följas av en genomgång av tidigare forskning kring omsorg i förskolan samt en presentation av studiens teoretiska ramverk.

3 Syfte och forskningsfrågor

3.1 Syfte

Studiens syfte är att bidra med kunskap om förskollärares syn på omsorgens betydelse i förskolan och hur det beskrivs att den tar sig uttryck i förskollärares arbete ur ett historiskt och nutidsperspektiv. Mer konkret kommer studien ägna sig åt att undersöka följande frågeställningar:

1. Vad innebär begreppet omsorg för erfarna förskollärare?
2. Hur har omsorgen förändrats över tid utifrån dessa förskollärares perspektiv?

För att uppnå syftet genomförs semistrukturerade intervjuer med fyra erfarna förskollärare där samtliga förskollärare har varit verksamma innan förskolans första läroplan trädde i kraft 1998.

4 Tidigare forskning

Den forskning som presenteras berör omsorgen i förskolan och hur omsorgen har förändrats över tid. Urvalet av forskning baseras på studiernas relevans för undersökningens frågeställningar.

Josefsson (2018) lyfter i sin avhandling att omsorgen försvinner mer och mer i förskolan, då fokuset idag ligger mer på barns lärande och "det kompetenta barnet". Utgångspunkten i studien är att omsorg och lärande inte är två motsatta perspektiv, utan att de snarare går hand i hand. Syfte är att undersöka hur förskollärarna uppfattar omsorgens innebörd och hur den tar sig uttryck i praktiken i förskolan. Forskaren har analyserat och jämfört intervjuer med förskollärare. En del av intervjuerna genomfördes på 1990-talet, och en del av intervjuerna genomfördes i början på 2000-talet, alltså efter att förskolan fick sin första läroplan. Josefsson (ibid.) anser att förskollärarna tar ett större ansvar än vad uppdraget i läroplanen kräver. Vidare menar forskaren också att det var svårt att samtala om begreppet omsorg efter införandet av läroplanen för att fokus riktades mot barns lärande istället. "Omsorgen är inget vi pratar om utan vi använder oss av lärande på förskolan" uppgav en förskollärare (Josefsson 2018 s. 98). När Josefsson (ibid.) använde begreppet ansvar i stället, flöt intervjuerna på bättre. Förskollärarnas beskrivning av ansvar, beskrev just omsorg. I intervjuerna från 2000-talet, får omsorgsbegreppet en helt annan vikt. Förskollärarna uppger att omsorgen är en viktig del i förskolan och en viktig del i lärandet. Josefsson (ibid.) refererar till Halldén (2007) som skriver att omsorgsbegreppet alltid kopplats ihop med lärandebegreppet.

Eidevall (2009) har observerat två olika arbetslag på två olika förskolor. Studien handlar om genus, och belyser om förskollärarna behandlar pojkar och flickor olika på förskolan. I vår studie är detta inte relevant, då vi fokuserar på omsorgens betydelse i förskolan, men Eidevall (ibid.) observerade två olika omsorgssituationer i förskolan, vilket blir relevant för vår studie. Ena situationen kretsar kring påklädning inför utevistelse och den andra kretsar kring olika matsituationer. Forskaren menar att vid påklädning behöver förskolläraren känna barnet, för att kunna veta hur mycket ansvar som barnet klarar av att ta. Om förskolläraren hjälper barnet för mycket så kan det hämma barnets utveckling, menar Eidevall (ibid.). Matsituationerna får en prägel av omsorg då förskollärarna samtalar med barnen och ställer frågor till dem. Förskollärarna ser också samtalen som ett sätt att ge barnen möjlighet att lära sig nya begrepp när förskollärarna namnger olika saker. Forskaren lyfter också att samtalen vid måltiderna är ett tillfälle då barnen görs delaktiga i förskolans verksamhet och därmed får möjlighet till inflytande. Eidevall (ibid.) menar att förskollärarna använder omsorgen som ett verktyg att arbeta med för att nå målen i läroplanen. Forskaren skriver också att lärande och omsorg hänger ihop och att när det handlar om barn i förskolan så fungerar det inte att skilja på omsorg och lärande.

Johansson och Pramling Samuelsson (2001) studerar pedagogiken och omsorgen som två skilda begrepp. Författarna anser att omsorgen har en riktning mot lärandet. Johansson och Pramling Samuelsson gör observationer på två olika förskolor under förskolornas matsituation för att se om måltidssituationerna kan ha inslag av både

omsorg och lärande. Frågan författarna ställde sig var “vilken betydelse har omsorgen i pedagogers förhållningssätt under en måltidssituation?” (Johansson och Pramling Samuelsson 2001 s. 82). På en av förskolorna satt två pedagoger tillsammans med barnen och åt, det forskarna upptäckte på denna förskola var att det var mycket samspel mellan pedagogerna och samspel mellan barnen men inte så mycket samspel mellan pedagog och barn. På den andra förskolan satt en pedagog själv och åt med barnen, i denna situation kunde de se en hög aktivitet av samspel mellan barn och vuxen. I måltiden där pedagogen hade samspel med barnen var det en ömsesidighet i omsorg och lärande. Johansson och Pramling Samuelsson (2001) menar att man inte alltid kan ta för givet att omsorg och lärande hänger ihop. Först måste pedagogerna komma fram till vad omsorg är för dem, vilket lägger grunden för att den “professionella förskolläraren kan utnyttja traditionella omsorgssituationer pedagogiskt och använda sig av den omsorgsinriktade aspekten i allt lärande, det vill säga i förhållningssättet till barn i stort” (Johansson och Pramling Samuelsson 2001 s. 98).

5 Teori och begrepp

I kapitlet beskrivs Noddings teori om omsorgsetik som utgör grunden för studiens teoretiska ramverk. En kortare redogörelse för begreppet uppfattning görs också, då studien bygger på intervjuer med utgångspunkt i förskollärares uppfattningar om vad omsorg innebär.

5.1 Uppfattning

Studiens fokus ligger på förskollärarnas individuella uppfattning om vad omsorg är och det är därför av relevans att beskriva vad begreppet uppfattning innebär. Uljens (1989, s. 20) beskriver begreppet uppfattning ur ett fenomenologiskt perspektiv som något som individen tar till sig och bildar sig en egen förståelse för. “[...] alltså att individen fångar upp ett meningsinnehåll till exempel i en text och att individen tillskriver denna text en innebörd” (ibid. s. 20). Samma gäller för andra fenomen i vår omvärld, som exempelvis omsorg. Vidare skriver Uljens (ibid.): “Individen uppfattar alltid något *som något* men individen uppfattar inte något *som vad som helst*” (20). I vår studie blir förskollärarnas uppfattningar centrala då studiens syfte inte handlar om att ta reda hur omsorgen i sig sker i praktiken utan istället vad förskollärarnas syn på omsorg är.

5.2 Omsorgsetik

I studien används omsorgsetiken som teoretisk utgångspunkt för att tolka den insamlade datan. Enligt Noddings (2012) handlar omsorgsetik om relationer mellan omsorgsgivare³ och omsorgstagare.

I förskolans praktik handlar det om förskollärarens förmåga att skapa relationer med barnen för att kunna avgöra hur förskolläraren ska förstå och bemöta barnets behov på bästa sätt. Misslyckas förskolläraren med sin uppgift och barnet känner sig missförstått finns det inget omsorgsförhållande. Uppgiften kräver att förskolläraren måste kunna sätta sig in i vad barnet känner och kunna skifta fokus från sitt eget fokusområde till att sätta barnet och dess behov i fokus. Noddings menar att den förmågan bara går att utveckla om barnet får möta omsorgsfulla personer under sin uppväxt.

I omsorgsetiken är själva omsorgsrelationen i fokus och inte vad omsorgsgivaren gör för att försöka skapa relationen. I förskolan kan innebörden bli att förskolläraren hela tiden måste göra en bedömning om hur hen ska bemöta barnet på bästa sätt för att upprätthålla och vårda omsorgsrelationen. Att agera på samma sätt vid liknande tillfällen menar Noddings kan innebära att barnet inte uppfattar förskollärarens ambition att ge omsorg och då uppstår ingen omsorgsrelation. Poängen är att det är relationen som står i fokus och relationen kan inte uppstå om inte barnet känner sig förstått. Förskolläraren måste också vara lyhörd och intresserad av barnets svar och signaler för att på så vis skapa en djupare förståelse för barnets behov.

Noddings (ibid.) skriver även om en skillnad mellan naturlig och etisk omsorg. Den naturliga är den som sker utan att förskolläraren tänker på hur hen agerar medan etisk omsorg handlar om att förskolläraren, i vissa situationer, behöver fundera över hur förskolläraren ska handla för att möta barnets behov på bästa sätt. Noddings skriver att förskollärare då behöver gå tillbaka till liknande egenupplevda situationer där förskolläraren har varit omsorgstagare och omsorgsgivare för att försöka komma fram

---

³ För att underlätta läsningen av arbetet kommer omsorgsgivare i de flesta fall benämnas som förskollärare och omsorgstagare kommer i de flesta fall benämnas som barn.

till hur situationen bäst hanteras för att möta omsorgstagarens behov. I förskolan kan skillnader mellan naturlig och etisk omsorg gestalta sig genom att ett barn kommer och sätter sig i förskollärarens knä för att sitta en stund och småprata och mysa lite. Förskolläraren behöver då inte fundera över hur barnet ska bemötas eftersom det naturliga är att besvara barnets initiativ genom att låta barnet sitta i knät och samtala med barnet, detta är ett exempel på naturlig omsorg. Om barnet istället agerar på ett sätt som gör att förskolläraren blir arg eller ledsen måste förskolläraren fundera över hur hen ska bemöta barnet utan att känslorna ska styra bemötandet. Förskolläraren kan då behöva använda sig av egenupplevda situationen för att kunna bemöta barnet på ett omsorgsfullt sätt.

Ur ett omsorgsetiskt perspektiv består etisk omsorg enligt Noddings av följande komponenter: förebildlighet, dialog, praktiska handlingar och bekräftelse.

Förebildlighet (Modeling) handlar om att vara en förebild genom att agera på ett omsorgsfullt sätt i bemötandet av barnet. Risken är dock att förskolläraren fokuserar för mycket på sin egen handling istället för att fokusera på hur hen skapar själva relationen mellan sig och barnet. På förskolan skulle det kunna innebära att förskollärarna måste agera olika i snarlika situationer beroende på vilket barn som är omsorgsmottagare. Till exempel mottagandet när barnet kommer till förskolan, dessa situationer ser olika ut beroende på vilket barn som kommer men också vilket behov barnet har vid det specifika tillfället. Blir barnet bemött utifrån sitt omsorgsbehov lär sig barnet att bemöta sina medmänniskor på ett omsorgsfullt sätt. För att säkerställa att Förskolläraren agerar rätt behövs ett reflekterande förhållningssätt. Noddings skriver att omsorgsgivaren kan ställa följande kontrollfrågor till sig själv för att reflektera över sin egen förmåga att ge omsorg.

- Is our respons adequate?
  - Could we put what we have said better?
  - Has our act helped or hindered?
- (Noddings, 2002 s.16)

Dialog (Dialogue) är den mest grundläggande komponenten i omsorgsetiken (Noddings, 2002). I en dialog finns inget förutbestämt resultat utan både förskollärare och barn ges utrymme att prata och lyssna på den som pratar. Det som utmärker dialogen är att samtalet måste utgå från ett gemensamt ämne som dock kan ändras under samtalets gång. Betoningen i dialogen pekar mot grundläggande omsorgsfenomenologi vilket innebär att omsorgsgivaren måste flytta sitt fokus till omsorgsmottagaren som måste ta emot och erkänna den omsorg som omsorgsgivaren ger. Genom dialogen får deltagarna viktig information om varandra, vilket gör att relationen stärks, framkallar tankar och reflektion samt bidrar till deltagarnas kommunikativa kompetens. Syftet med dialogen är inte att ta reda på vad som är rätt eller fel utan att skapa en relation, vilket beskrivs av Noddings på följande sätt

Dialogue is the means through which we learn what the other wants and needs, and it is also the means by which we monitor the effects of our acts. We ask, "What are you going through?"⁴ before we act, as we act, and after we act. It is our way of being in relation.

(Noddings 2002 s.19)

---

⁴ Citationstecken står i originaltexten.

I praktiken innebär det att förskolläraren i samtal med barnen måste samtala utifrån barnets förutsättningar men att både barnet och förskolläraren ska vara aktiva deltagare i dialogen. Exempel på detta är vid blöjbyte och vid en pysselstund.

Praktisk handling (Practice) är Noddings (2002) tredje komponent. Hon menar att både vuxna och barn måste engagera sig i omsorgsgivande aktiviteter samt arbeta för att utveckla sin förmåga avseende interpersonell uppmärksamhet. Alla barn måste även få rika erfarenheter av omsorgsfullt beteende och handling för att lära sig hur det ska bete sig omsorgsfullt mot sin omgivning: "To develop the capacity to care, one must engage in caregiving activities" (Noddings, 2002 s. 19). I förskolan kan det gestalta sig genom att förskollärarna hjälper barnen vid påklädning i hallen där förskollärarna endast kan hjälpa ett begränsat antal barn åt gången. Att då uppmuntra barnen till att hjälpa varandra skapar förutsättningar för att barnen lär sig ett omsorgsfullt beteende.

Bekräftelse (Confirmation) är Noddings (2002) fjärde och sista komponent och handlar om att pedagogen ska se och uppmärksamma barnets behov. "Confirmation is not a ritual act that can be performed for any person by any other person. It requires a relation. Carers have to understand their cared-for well enough to know what it is they are trying to accomplish" (Noddings 2002 s. 21). I praktiken kan det gestalta sig när ett barn blir arg och inte kan förmedla sig i ord varför hen är arg. Då gäller det att förskolläraren känner barnet för att kunna tolka barnets behov, det vill säga har skapat en relation till barnet och genom denna erhållit kunskap som gör att hen kan lösa situationen.

Noddings teori om omsorgsetik och de ovan redovisade komponenter innebär för omsorg i förskolan att varje förskollärare måste skapa relationer till varje barn i barngruppen för att kunna bemöta varje barn på ett omsorgsfullt sätt och på så vis skapa en trygg barngrupp som bemöter andra individer på ett omsorgsfullt sätt.

6 Metod

I detta kapitel redogör vi för undersökningens metodologiska och metodiska ramar. Kapitlet inleds med en beskrivning av den kvalitativa ansatsen som vi har använt oss av. Därefter beskriver vi datainsamlingen, hur vi bearbetade det empiriska materialet och vilka etiska överväganden vi har gjort.

6.1 Metod

Studiens syfte är att bidra med kunskap om förskollärares syn på omsorgens betydelse i förskolan och hur det beskrivs att den tar sig uttryck i förskollärares arbete ur ett historiskt och nutidsperspektiv. Därför väljs den kvantitativa ansatsen bort då den kvantitativa ansatsen fokuserar på att samla in data genom att använda sig av enkäter med standardiserade svarsalternativ som sedan går att översätta till siffror. Studien är istället kvalitativ och genomförs med intervjuer för att på så sätt kunna identifiera både likheter och skillnader mellan de olika respondenternas egna perspektiv eftersom vi är intresserade av de intervjuades åsikter och tankar om omsorg på ett djupare plan. Denscombe (2009) skriver att den kvalitativa respektive den kvantitativa ansatsen handlar om hur den insamlade datan behandlas, det vill säga om den omvandlas till siffror (kvantitativ ansats) eller omvandlas till ord (kvalitativ ansats).

Vidare skriver Denscombe (2009) att intervju är en användbar metod när syftet är att ta reda på åsikter, erfarenheter och uppfattningar på djupare plan. Om syftet med undersökningen är att få information om ett visst fenomen på ett mer generellt och statistiskt sätt, så kan en enkätundersökning var mer lämplig för att se tendenser som går att generalisera i större populationer.

6.1.1 Olika typer av intervjuer

Det finns olika typer av intervjuer som lämpar sig för olika typer av undersökningar. Den strukturerade metoden (Denscombe 2009) innebär att det finns förskrivna frågor samt svarsalternativ och liknar därför en enkät till utförandet men skiljer sig då det finns en intervjuare som ställer frågor samt informerar om svarsalternativen. Denna typ av intervju lämpar sig mest för en kvantitativ undersökning. Vad det gäller den ostrukturerade intervjun, så är den mer fokuserad på respondentens tankar och åsikter i ett visst ämne och då med stor frihet för respondenten att formulera sig. Intervjuaren har då till uppgift att introducera ämnet och sedan inta en passivt deltagande roll.

Denscombe (2009) skriver att den semistrukturerade intervju innebär att intervjuaren styr vilka ämnen och frågor som ska behandlas men att frågorna är öppna och har som syfte att få den intervjuade att svara på ett berättande och mer uttömmande sätt. Den semistrukturerade intervjumetoden är ett mellanting mellan den strukturerade och den ostrukturerade intervjumetoden. I vårt fall valde vi semistrukturerade intervjuer för att respondenterna med egna ord skulle kunna få prata om sina upplevelser av omsorg i förskolan men samtidig ville vi kunna bestämma ramarna för intervjun i form av förskrivna frågor och tematiska områden som intervjun skulle handla om.

6.2 Datainsamling

Vi har valt individuella intervjuer då vi är intresserade av vad omsorgsarbetet i förskolan innebär för de enskilda förskollärarna. Kihlström (2007) skriver att kvalitativa intervjuer är samtal som styrs av intervjuaren. När vi använder oss av semistrukturerade intervjuer använder vi oss av färdiga frågor som respondenten sedan ska svara på. Om intervjuaren är lyhörd och lyssnar på respondenten så kan intervjuaren ställa rätt följdfrågor så respondenten kan utveckla sina svar. Nackdelen med denna metod är att

den som intervjuar kan påverka de intervjuades svar genom att, utan att märka det, uttrycka egna åsikter och värderingar.

6.3 Genomförande och urval

För att komma fram till vilka som skulle delta i studien diskuterades några kriterier. I första hand behövdes förskollärare som har arbetat under längre tid och har erfarenheter som sträcker sig tillbaka innan läroplanens införande 1998. Ett andra kriterium ansågs vara att vi som intervjuar inte skulle ha någon privat eller arbetsrelation till intervjudeltagarna för att få intervjusvar med så lite inverkan som möjligt av oss. På grund av olika omständigheter och att det var svårt att få kontakt med deltagare som vi inte hade någon anknytning alls till så behövde vi dock ta beslutet om att använda oss av våra kontakter för att hitta lämpliga kandidater. Vi tog därför kontakt med en tidigare handledare (Anna) för att få tips om lämplig respondent. Detta resulterade i att Anna själv ville delta i vår studie och blev då vår första respondent. Annas chef informerades via mail om studiens innehåll och vilka etiska principer som tillämpas i studien. Berit, studiens andra respondent, är en före detta kollega⁵, hon tillfrågades då hon uppfyller kriteriet att ha arbetat som förskollärare innan förskolans första läroplan infördes. Berits chef informerades via mail om studiens innehåll och vilka etiska principer som tillämpas i studien. Den tredje respondenten, Cissi tillfrågades vid ett spontant besök på respondentens arbetsplats. Då samtliga personals tidigare erfarenheter var okända för oss ställde vi frågan om någon förskollärare med erfarenhet innan läroplanens införande skulle vilja delta i vår studie. Cissis chef informerades på samma sätt som Anna och Berits chefer. Den fjärde och sista respondenten fick vi kännedom om genom att kontakta hennes förskolechef via telefon. Chefen informerades muntligen om syftet med studien och etiska principer samt via mail.

Nedan följer en kortfattad beskrivning av studiens respondenter:

Anna: arbetat i över 30 år på olika förskolor i samma kommun

Berit: arbetat i över 30 år på olika förskolor i olika kommuner

Cissi: arbetat i över 20 år på olika förskolor i samma kommun

Doris: arbetat i över 30 år på olika förskolor i olika kommuner

Intervjuerna genomfördes på förskollärarnas arbetsplatser för att situationen ska kännas så lugn och trygg som möjligt. Under samtliga intervjuer närvarade vi båda och för att intervjusvaren inte skulle påverkas var vi noga att den som intervjuade inte hade någon personlig koppling till respondenten. I intervjutillfället är det också viktigt att inte styra respondenten eller ställa ledande frågor (Kihlström 2007). Vi använder oss av frågor som är relevanta för studiens forskningsfrågor och ställer följdfrågor för att få nyanserade svar och på så vis försöka få så hög förståelse som möjligt för vad respondenten uttrycker. Under intervjun intog vi en neutral position för att inte påverka respondentens svar samtidigt som vi var närvarande och visade intresse för respondentens svar för att skapa en trygg och öppen atmosfär för respondenten. Denscombe (2009) skriver att forskaren ska vara så neutral och passiv som möjligt för att inte frambringa känslor hos respondenten som i sin tur kan påverka respondentens svar. Genom att använda ljudupptagning i samband med intervjuerna möjliggörs att vi kan lyssna på intervjuerna flera gånger, för att säkerhetsställa, att allt som respondenterna berättar kan transkriberas. Denscombe (2017) menar att transkribering

---

⁵ Endast kollega till en av forskarna.

är tidskrävande men att det är en viktig del i arbetet för att få fram bäst information.

6.4 Bearbetning av data

Allwood och Eriksson (2017) skriver att det är viktigt att vara objektiv i forskningsarbetet. Att vara objektiv, menar författarna, innebär att forskaren ska vara fri från värderingar, opartiskhet, mångsidighet. Detta försökte vi ta hänsyn till under bearbetningen av vårt empiriska material. Som ett första steg i bearbetningen lyssnade vi flera gånger på det inspelade materialet för att transkriberingarna skulle bli så bra som möjligt. Därefter läses transkriberingarna utifrån följande frågor: vad är det förskollärarna berättar? Vad finns det för gemensamt i förskollärarnas utsagor? Är det något som skiljer sig i förskollärarnas utsagor? Under tiden görs markeringar i transkriberingarna för att tydliggöra olika övergripande teman på förskollärarnas utsagor.

Genom att hitta olika teman i förskollärarnas utsagor kunde sedan resultaten kategoriseras under olika tematiska rubriker. Rubrikerna och resultaten presenteras i kapitel 7, Resultat och analys. När rubrikerna var klara valdes sedan olika citat som exempel, med hjälp av vilka förskollärarnas tankar som representerades under varje rubrik.

6.5 Etiska överväganden

I samband med intervjuerna med förskollärarna använde vi oss av Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Informationskravet innebär att forskaren ska informera om studiens syfte och samtyckeskravet innebär att deltagarna själva bestämmer om sin medverkan i studien. Vi upplyste intervjupersonerna muntligt och skriftligt om studiens syfte i samband med att intervjupersonerna tillfrågades om de vill medverka i vår studie. Konfidentialitetskravet innebär att personerna i intervjuerna inte kan identifieras och knytas till studien. Därför har vi valt att ge förskollärarna fingerade namn och att all data förvarades på lösenordskyddade datorer.

Nyttjandekravet innebär att allt material som samlats in endast får användas för studiens ändamål (vetenskapsrådet 2017). För att uppnå nyttjandekravet kommer det insamlade datamaterialet endast att användas för denna studie och förstöras efter att uppsatsen är godkänd.

7 Resultat och analys

Studiens syfte är att bidra med kunskap om förskollärares syn på omsorgens betydelse i förskolan och hur det beskrivs att den tar sig uttryck i förskollärares arbete ur ett historiskt och nutidsperspektiv. Mer konkret kommer studien ägna sig åt att undersöka följande frågeställningar: Vad innebär begreppet omsorg för erfarna förskollärare? Hur har omsorgen förändrats över tid utifrån dessa förskollärares perspektiv? I det här kapitlet kommer vi att redogöra för intervjuerna vi gjort med fyra förskollärare. Genom att koda och kategorisera svaren under respektive forskningsfråga växte sammanlagd sex olika teman fram som redovisas i varje delkapitel nedan.

7.1 Vad innebär omsorg för förskollärare?

I detta kapitel görs först en kort presentation av de fyra teman som framkom vid läsning av den empiri som kopplats till forskningsfråga 1 för att sedan övergå till en fullständig beskrivning av studiens tillhörande resultat och analysdel.

Trygghet i relation till omsorg

Första temat handlar om vikten av trygghet. Samtliga förskollärare lyfter att omsorg handlar om att barn, föräldrar och personal ska känna sig trygga i förskolan.

Barnet enskilda barnet i fokus

Andra temat handlar om att pedagogerna sätter barnen i fokus både genom att vara närvarande pedagoger men även att pedagogernas utbildningsnivå det vill säga vilken utbildningsgrad det finns på pedagogerna på förskolan, som barnskötare, förskollärare och övrig personal är av relevans för att kunna förstå hur ett barn bör bemötas i omsorgssituationer.

Omsorgens betydelse för lärandet

Tema tre handlar om att se sambandet mellan omsorg och lärande.

Politiska beslut påverkar omsorgens kvalité

I det fjärde och avslutande temat behandlas förutsättningar som ligger utanför förskollärarnas ramar för påverkan, det vill säga politikernas inverkan på resurstilldelning till förskolan och dess inverkan på omsorgsarbetet.

7.1.1 Trygghet i relation till omsorg

Alla förskollärarna pratade om hur viktigt det är med trygghet i förskolan, vilket innebär trygghet för barnen och trygghet för föräldrarna⁶ och vilket nämns många gånger i samband med begreppet omsorg. En förskollärare tar också upp att det är viktigt med trygghet för pedagogerna, att pedagogerna känner sig trygga på sin arbetsplats och med sina arbetskamrater. Förskollärarna beskriver även vikten av att pedagogerna drar åt samma håll och trivs ihop för att skapa en trygg barngrupp. Förskollärarna nämner också att barnen behöver känna tillit till sina pedagoger samt våga komma och fråga om de vill något. På frågan om vad omsorg innebär för barnen i förskolan svarar Doris på följande sätt:

---

⁶ I empirin benämner respondenterna genomgående barnens vårdnadshavare som föräldrar, för att underlätta läsning av resultat och analyskapitlet kommer begreppet föräldrar likställas med vårdnadshavare och användas i stället för vårdnadshavare i hela resultat och analys kapitlet.

Alltså det handlar väl om att de ska känna sig trygga, alltså tryggheten att dom kan komma om det är någonting, så det är ju jätte viktigt att dom känner att dom vill gå hit, att dom är trygga med oss och miljön annars tror jag inte dom mår bra här.

(Doris)

Doris uttrycker alltså att omsorg i förskolan innebär att barnen känner sig trygga när de vistas i förskolan. Doris förklarar också att barnen måste kunna anförtro sig till pedagogerna för att känna sig trygga. Detta kan tolkas som om Doris anser att det även är viktigt med relationen mellan barn och pedagoger för att skapa trygghet. Broberg, Hagström och Broberg (2012) menar att förskollärarna måste skapa förutsättningar för barnen att känna sig trygga i sin vistelse på förskolan. Vidare skriver de att en god omvårdnad gör att barnen känner sig trygga, vilket innebär att förskollärarna behöver lägga mycket tid på nära känslomässiga relationer med barnen. Även Noddings (2002) belyser vikten av att relationer skapas mellan barn och pedagog för att pedagogerna ska kunna uppfylla barnets omsorgsbehov. När det gäller tryggheten för föräldrarna uttrycker sig Berit så här:

Å det behöver inte vara mycket men det kan vara det här lilla extra som gör att om jag nu tänker som föräldrar. Mitt barn vill inte gå till förskolan. Men det här gör att mitt barn fixar morgonen. Jag hade ett barn som varje morgon ville gå ut och titta på min rostiga bil, för då upphörde barnet å gråta och tyckte de va så fint och det gör man ju så gärna. Man tar gärna barnet under armen och går ut och titta på rosten å ja mitt mellan snyftningarna så ja så fixar det sig efter en stund så blir det bra. Man måste ställa upp på dem grejerna dom behoven barnen har sen får det inte gå till överdrift, men det får vara det här lilla som gör att okej, den här dagen blir bra.

(Berit)

I citat ovan ser vi att förskolläraren tar barnets behov på allvar och bekräftar barnets känslor genom att följa med barnet ut och titta på bilen. Bekräftelse är den fjärde komponenten i Noddings teori om etisk omsorg ur ett omsorgsetiskt perspektiv. Hon menar att bekräftelse handlar om att pedagogen ska se och uppmärksamma barnets behov. Det är inget som ska ske slentrianmässigt utan bekräftelsen måste bygga på en etablerad relation mellan pedagogen och barnet för att pedagogen ska kunna förstå barnets behov (Noddings 2002 s. 21). Detta skapar en trygghet hos barnet som vet att oavsett om det är jobbigt vid separationstillfället blir allt bra, bara hen får titta på bilen. Även föräldrarna känner trygghet i att veta att barnet blir hjälpt att komma över sin separationsångest vid lämning. En möjlig tolkning av detta är att om föräldrarna ska känna sig trygga med att lämna sina barn på förskolan behöver de känna förtroende för förskollärarens förmåga att bekräfta barnet och barnets behov. Förskolläraren måste även föra en dialog med barnet och föräldrarna för att på så vis förstå det enskilda barnets behov samt stärka relationen mellan pedagog och barn samt med barnets föräldrar. Enligt Noddings omsorgsetik är det den som ger omsorg som måste skapa en relation till omsorgstagaren för att kunna förstå omsorgstagarens behov (Noddings 2002).

7.1.2 Det enskilda barnet i fokus

En förskollärare tar upp att det är viktigt att barnet blir sedd och bekräftad samt att pedagogerna bemöter varje barns behov. En annan förskollärare tar även upp att det är viktigt att pedagogerna är närvarande och att det finns utbildade pedagoger som vet hur man bemöter barn utifrån deras individuella behov att det inte är självklart hur man bemöter barnen utan att "det är en känsla, ett förhållningssätt" (Berit). I citatet här säger Berit:

Att se varje barns lilla extra behov. För barn har det inte likadant. Små saker som gör att dagen blir bättre, så vi trivs, barnen, barnen måste trivas de måste tycka det är roligt. Man kan inte sätta upp alla små barn i en förskola i en ring och förvänta sig att alla barn ska göra likadant, det gör inte barnen, det gör inte vi vuxna heller. Det är oerhört svårt, det är en känsla, ett arbetssätt, ett förhållningssätt, som gör att man ser barnen. Det är en sån här kunskap man ska ha med sig, den ska finnas, du kan inte läsa dig till den i en bok, vissa människor har den i sig.

(Berit)

Berit lyfter att barn är olika och att pedagogerna måste kunna se och ta reda på barnens olikheter för att kunna bemöta dem på rätt sätt. Här går det att dra paralleller till Noddings (2002) fjärde komponent, Bekräftelse, där hon menar att alla barn inte kan behandlas på samma sätt utan pedagogerna måste lära känna barnen, vilket innebär att skapa en relation till barnet för att förstå vad varje barn behöver. Bruce (2016) tar upp att barn får uppleva känslan av att bli sedda och bekräftade så möjliggör det att barnen lär sig att se och bekräftar andra människor i sin närhet. Halldén (2007) tar också upp att omsorgen har betydelsen att man ska visa respekt inför den andre samt att den som tar emot omsorg också lär sig att ge omsorg. Berit visar också att det är viktigt hur förskolläraren agerar mot barnet, hur förskolläraren bemöter barnet, att vissa pedagoger vet hur ett barn bör bemötas för att den ska känna sig sedd och bekräftad.

7.1.3 Omsorgens betydelse för lärande

Samtliga förskollärare tar upp att omsorg och lärande går hand i hand, i varje omsorgssituation finns det en lärandesituation. Anna säger att det är viktigt att ta upp de didaktiska frågorna med barnen. Berit menar att de här små stunderna av interaktion mellan pedagog och barn vid blöjbyte är ett sätt att träna barnet i bland annat turtagning. I turtagnings situationen frågar förskolläraren barnet och barnet svara. Förskolläraren menar att dessa stunder ger så mycket lärande till barnet. Förskollärarna tar också upp att det är viktigt att dela in barnen i små grupper så alla barn får känna att de lyckats när barnet känner att man lyckats med något så har barnet lärt sig trygghet och självkänsla. Nedan följer ett citat på det:

Vi jobbar väl lite så att vårt mål är ju att få barnen att lyckas i den situationen de är istället för att misslyckas. Så där har vi ju att se till att vi kanske går ut med fyra barn i hallen att man kan hjälpa dom med de dom behöver så dom lyckas och går framåt och utvecklas.

(Doris)

Tolkningen vi kan göra här är att omsorgen och lärandet går hand i hand, det vill säga att om det inte finns någon omsorg på förskolan, så finns det inget lärande, vilket också lyfts fram av Johansson och Pramling Samuelsson (2001). Läroplanen (Skolverket 2016) för förskolan tar också upp att omsorg och att visa hänsyn till andra människor samt att egna och andras rättigheter ska synliggöras och att detta ska vara grunden för undervisning i förskolan.

7.1.4 Politiska beslut påverkar omsorgens kvalitet

Samtliga förskollärare lyfter fram kommunpolitikernas roll i tilldelning av resurser till förskolan och dess betydelse för omsorgsarbetet. Detta, menar förskollärarna, påverkar både personaltäthet i barngrupperna, tillgång på vikarier samt barngruppens storlek och därmed omsorgens kvalitet. Berit berättar att när det sätts in vikarie på förskolan så kanske det är en ny vikarie, vilket gör att tiden går åt till att visa vikarien allt hen behöver veta om barnen. Förskolläraren menar också att "det är en stressad situation när barnen inte vill gå till den nya vikarien" (Berit). Förskolläraren uttrycker vidare "då är

jag ingen bra omsorgsgivare, då är jag en stressfaktor” (Berit). På frågan om vad som fungerar bra och mindre bra i arbetet med omsorgen, svara förskolläraren Cissi på följande sätt:

Cissi: Där tror jag våra politiker har väldigt stor roll att dom liksom håller rätt antal i barngruppen så att inte dom barnen försvinner som inte ska försvinna.

Intervjuaren: kan du utveckla?

Cissi: Det kan ju vara både dom som är väldigt framåt, kan du ju glömma för de reder ju sig själva. Sen kan det ju vara dom du inte riktigt ser, som försvinner undan som är lite tillbakadragna, så att barngrupperna tror jag är lite stora och att vi är rätt antal pedagoger är också viktigt.

(Cissi)

Vidare uttrycker förskollärarna att detta har en negativ inverkan på deras förutsättningar att ge barnen en bra omsorg då de inte alltid hinner med att sitta ner med barnen och vara en närvarande pedagog som är så viktigt för att kunna förstå vad varje enskilt barn behöver just för stunden.

Omsorgen är den där lilla armen extra, det är den lilla stunden i knät, det lilla special behovet, den lilla människan som man har att göra med. Det behöver inte vara mycket men det kan vara det här lilla extra som gör att om jag nu tänker som förälder, mitt barn vill inte gå till förskolan. Men det här gör att mitt barn fixar morgonen, att vi, ja vi som jobbar tar oss an det här barnet.

(Berit)

I citaten ovan tar förskolläraren upp att det är större barngrupper idag och att det är ont om vikarier i förskolan vilket de anser påverkar deras omsorgsarbete negativt då utrymmet för att samspela med det enskilda barnet minskar och stressen ökar. Halldén (2007) menar att omsorgen behöver lyftas i förskolan då barnen spenderar långa dagar där, vilket gör att föräldrarnas tid att ge omsorg till sina barn krymper. Omsorgsbegreppet menar Halldén innehåller förutom den vårdande aspekten nämligen även en del som handlar om att respektera och erkänna den andre för vem den är:

Barnet är för sin psykosociala utveckling beroende av att bli sedd och erkänd som en människa med drömmar, tankar och en egenart. De människor som barnet möter i sin vardag måste orka se denna egenart och på så sätt acceptera barnet som varande och inte enbart ett projekt för den vuxne. Förskolan har här en uppgift att utgöra en miljö som möjliggör starka relationer och utgör bas för en psykosocial utveckling, något som kräver att personalen orkar låta sig tas i besittning. Detta kräver engagemang, tid och personlig mognad.

(Halldén 2007 ss. 78–79)

Om förskollärarna ofta känner sig stressade över att de inte hinner med sin barngrupp är det troligt att de inte hinner med att se alla barn på ett tillfredsställande sätt, det vill säga kunna se och bekräfta barnen men också skapa och vårda de relationer som finns mellan förskolläraren och barnen, vilket enligt Noddings (2002; 2012) är viktiga grundförutsättningar för ett lyckat omsorgsarbete.

7.2 Hur har omsorgen förändrats över tid?

I det här kapitlet görs först en kort presentation av de två teman som framkom vid kodning och kategorisering av den empiri som kopplats till forskningsfråga 2.

Minskade resurser i förskolan i relation till omsorgen

Första temat handlar om förskollärares tankar om hur förskolan har förändrats sedan förskollärarna började arbeta och hur den ser ut idag. Här kommer det fram att barngrupperna anses ha blivit större och personalstyrkan har reducerats. Förskollärarna har inte samma tid per barn för att kunna ge barnen den omsorg som barnen behöver för barnens lärande och för att barnen ska känna sig trygga på förskolan.

Utvidgning av begreppet omsorg

Andra temat handlar om att begreppen omsorg och lärande kopplas ihop. Att förskollärarna ser omsorgssituationen som en möjlighet till lärande.

7.2.1 Minskade resurser i förskolan i relation till omsorgen

Tre av fyra förskollärare beskriver att barngrupperna var mindre när de började arbeta samt att tjänstefördelningen per barngrupp låg på 3,0 till skillnad mot dagens 2,75. Förskollärarna beskriver att nedskärning på personal i kombination med fler barn i grupperna och ökade kringuppgifter som systematiskt kvalitetsarbete, pedagogisk dokumentation med mera gör att förskollärarna har svårt att hinna med allt som ska göras i en barngrupp under en arbetsdag.

På frågan om det finns någon skillnad mellan hur omsorgen såg ut när förskolläraren började arbeta mot hur den ser ut idag svarade Doris på följande sätt:

Aa det tycker jag. För det första så var det ju mycket mindre grupper. Alltså vi hade ju kanske 14–15 i syskongrupperna när jag började och då var vi tre heltider så då hann, alltså det var ju jättestor skillnad, man hann ju med på ett helt annat sätt, det fanns andra resurser också så man kunde ju åka iväg och göra utflykter, alltså göra eh man gjorde ju andra saker men framför allt var det mindre barn i grupperna och mer personal, plus det inte var så mycket kringarbete. Nu är det ju så mycket annat, det är kvalitetsredovisning och allt man ska göra, det går så mycket tid som man känner ibland kunde lagt på barnen istället, så var det inte förr på det sättet så det, jag tycker det är jättestor skillnad, plus att barnen är här längre dagar. Förr var det ju så att på nått sätt att föräldrarna gick ner i tid när dom fick barn. Det gör dom inte idag utan dom jobbar heltid och då är det ju ändå viktigare att vi försöker komplettera hemmet så att de känner sig trygga, för dom är här väldigt mycket.

(Doris)

Anledningarna till de ökade barngrupperna har redovisats i bakgrunds kapitlet. Sammanlagt kan man alltså se att förskolläraernas upplevelse om det ökade antal barn i grupperna bekräftas också av statistiken och tidigare forskning (t.ex. Socialstyrelsen 1994; Socialdepartementen 1996, Statistiska centralbyrån, 2007; Josefsson 2018). I citatet ovan säger förskolläraren att pedagogerna hade mer tid för varje barn vilket kan tolkas som om hon menar att pedagogernas tid för det enskilda barnet kan sammankopplas med utrymmet för pedagogernas omsorgsarbete med barnen. Broberg, Hagström och Broberg (2012) skriver att en god omvårdnad gör att barnen känner sig trygga, vilket innebär att förskollärarna behöver lägga mycket tid på nära känslomässiga relationer med barnen. Även Noddings (2002) belyser vikten av att relationer skapas mellan barn och pedagog för att pedagogerna ska kunna uppfylla barnets omsorgsbehov.

7.2.2 Utvidgning av begreppet omsorg

Den andra förändringen som framträder i datamaterialet är att begreppet omsorg kopplas nuförtiden på ett tydligare sätt ihop med lärande. Förskollärarna beskriver att de pratar med barnen på ett medvetet sätt, vilket gör att det skapas ett lärande i en

omsorgssituation. Det kan vara vid påklädning, vid blöjbyte med mera.

Omsorgen ser nog ut på samma sätt för det var ju likadant då för det var ju barnets välbefinnande allt detta det var ju likadant förr fast det som har kommit in, det som har förändrats är ju att man pratar mycket mer om ett lärande i omsorgen och det är ju typ att man hela tiden sätter ord på det man gör.

(Anna)

I citatet framträder en utvidgad syn på omsorg, det vill säga att förskollärarna även ser omsorgssituationerna som en möjlighet för lärande. De är då inne på det som Johansson och Pramling Samuelsson (2001) beskriver om relationen mellan omsorg och lärande.

Som professionell pedagog bör man både kunna utnyttja traditionella omsorgssituationer pedagogiskt och använda sig av den omsorgsinriktade aspekten i allt lärande, dvs. i förhållningssättet till barn i stort.

(Johansson och Pramling Samuelsson 2001 s. 50).

Detta ligger även i linje med vad Skolverket skriver i läroplanen för förskolan, det vill säga att: "Verksamheten ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov och utformas så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet" (Skolverket 2016 s. 5). Utifrån förskollärarnas perspektiv, innebär det alltså att förskolläraren måste utgå från varje barn och ge barnet omsorg och trygghet. För att det ska vara ett lärande behöver förskolläraren utgå från en omsorgssituation. Alltså ingen omsorg inget lärande.

8 Diskussion

Under detta kapitel kommer resultat och metoddiskussionen att tas upp. Vi har delat upp resultatdiskussionen efter våra två forskningsfrågor.

8.1 Resultatdiskussion

8.1.1 Vad innebär omsorg för förskollärare?

Det vi kom fram till i resultatet var att förskollärarna anser att det viktiga i omsorgen är tryggheten, vilket inbegriper såväl tryggheten för barnen, som för vårdnadshavarna och för pedagogerna. Noddings (2002) tar också upp hur viktigt de är att omsorgsgivare har en bra relation med omsorgstagaren, så att omsorgstagaren ska känna sig trygg i situationen. Vidare tar förskollärarna upp att det är viktigt att alla barn blir sedda och att förskollärarna möter alla barn efter barnens förutsättningar.

I studiens resultat framkommer det att omsorg och lärande går hand i hand. Josefsson (2018) och Eidevald (2016) tar i sina studier upp hur viktigt det är med omsorgen för lärandet, vilket kortfattat kan beskrivas som ingen omsorg inget lärande. Förskollärarna måste därför ta sig tid att lära känna barnet och se till så barnet får en grundtrygghet på förskolan. Johansson och Pramling Samuelsson (2001) ser denna aspekt på ett lite annorlunda sätt. Enligt dem är det inte självklart att omsorg och lärande går hand i hand utan att innan man kan få till ett lärande måste barnet först känna tryggheten till förskolläraren – en trygghet som gör det möjligt att förskolläraren kan ha omsorg om barnet och att det därigenom kan ske ett lärande. Det framkom också att förskollärarna tyckte att omsorgen har kommit på "efterkälken" (Berit) till lärandet men att de hoppas att omsorgen snart kommer tillbaka. I den nya läroplanen för förskolan 2018 (skolverket 2018) kommer det ett stycke med omsorg, utveckling och lärande, där nu omsorgen nämns först, vilket kan indikerar att omsorgen kommer få en högre status i förskolan igen.

Ett resultat i studien är att kommunpolitikerna tar beslut om resurstilldelningen i förskolan och att det därför kan bli ojämnt fördelat med resurser till förskolorna i Sverige. Detta i sin tur påverkar tillgången till vikarier, barngruppernas storlek samt personaltäteten, vilket sammantaget också spelar stor roll för omsorgens kvalitet i förskolan. Detta är i linje med Halldén (2007), som lyfter att barnen har långa dagar på förskolan vilket minskar vårdnadshavarnas tid med barnet och vilket ökar pedagogernas betydelse för omsorgsarbetet med barnet under den tid barnet tillbringar på förskolan.

8.1.2 Hur har omsorgen förändrats över tid?

Studien kom fram till att det är skillnad på barngruppens storlek från i slutet av 1980-talet och i början på 1990-talet och fram tills nu. På 1987–1990-talet var barngrupperna mindre än vad de är i dag. Halldén (2003) tar upp att Sverige genomled en ekonomisk kris i mitten på 1990-talet, som påverkade barnstorlekarna på förskolorna. När barnstorlekarna blev större minskade också omsorgen om barnen, eftersom pedagogerna inte hade samma tid till barnen. Även våra respondenter tar upp att pedagogerna har för lite tid med barngrupp och planering, utvärdering och uppföljning.

Sedan införandet av läroplanen för förskolan Lpfö 98 (Skolverket 1998) ansåg förskollärarna att de samtalar med barnen på ett annat sätt, att omsorgssituationerna blir ett lärande. Det är som Johansson och Pramling Samuelsson (2001) säger, att man som pedagog ska använda sig av omsorgen som ett lärandetillfälle. För att som pedagog

kunna ta till vara på omsorgssituationerna som ett lärande är det viktigt att man är en närvarande pedagog. Är man inte närvarande som pedagog så möjliggörs ingen omsorg i förskolan, vilket i sin tur innebär att det inte finns något lärande som kan äga rum.

Utifrån resultatet i vår studie har vi funderat på hur det kommer att bli med omsorgen framöver i förskolorna. Kommer fokus att ligga på lärandet eller kommer omsorgen vara en del av lärandet? I den aktuella läroplanen för förskolan står det att "förskolans verksamhet ska präglas av en pedagogik där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet" (Skolverket 2016 s.9). Utifrån detta referat från läroplanen funderar vi på att omsorg och lärande bildar en helhet, finns det ingen omsorg så finns det inget lärande. Vi stödjer oss på Josefsson (2018) och Eidevall (2016) som tar upp att omsorg och lärande går hand i hand.

8.2 Metoddiskussion

Studien är en kvalitativ studie, vilket gör att den är svår att upprepa för andra forskare vid andra tillfällen för att kunna kontrollera dess validitet. I stället finns andra kriterier för att kontrollera en kvalitativ studies validitet. Denscombe (2009) skriver att det finns olika sätt att öka en studies tillförlitlighet, genom att bland annat jämföra respondenternas svar med andra källor. En annan möjlighet är att intervjua flera personer för att kunna hitta gemensamma nämnare. I vår studie gjorde vi först en undersökning om vad som tidigare har skrivits i litteraturen. För att kunna identifiera mönster i intervju svaren intervjuades flera förskollärare från olika förskolor och med olika antal år i yrket, fast alla med en längre erfarenhet. För att göra våra slutsatser och våra metodiska beslut mer transparenta redovisas studiens tillvägagångssätt gällande datainsamling, genomförande av densamma samt att intervjufrågorna bifogas som en bilaga. Denscombe (2009) skriver att det är svårt att upprepa en kvalitativ forskning för att se om resultatet blir detsamma då förutsättningar och förhållanden inte är konstanta. I stället ska forskaren visa att forskningen följer gängse praxis och principer för vetenskapliga undersökningar genom att redovisa hur forskningsprocessen har genomförts och vilka avvägningar forskaren har gjort samt hur forskaren grundar sina resultat. Denscombe (2009) uppmärksammar att det är svårt att avgöra om en kvalitativ undersökning är generaliserbar eller ej då den oftast består av en djupgående undersökning av ett mindre antal enheter. I stället borde funderingarna handla om ifall resultaten går att överföra på liknande situationer för att på så sätt ta ställning till om resultaten är överförbara eller ej. I föreliggande undersökningar handlar frågan om generaliserbarhet därför främst om huruvida vårt resultat går att överföra på liknande fall.

8.2.1 Användningsområde för undersökningen

I studien finns information om både vad forskarsamhället anser att omsorg är men också hur olika förskollärare ser på omsorg i förskolan och på så vis skulle vårt arbete kunna användas för utvärdering av det egna omsorgsarbetet på en avdelning eller förskola. Däremot ser vi inte att den kan användas till styrning då studien är begränsad till ett fåtal olika förskollärares tankar om vad omsorg är. Vi anser att studien behöver utökas till en nationell studie om den ska användas för styrning av omsorgsarbetet i förskolan.

8.2.2 Vidare forskning

Under studiens gång har en undran växt fram över vad resultatet skulle bli om studien görs om till en kvantitativ studie med enkätundersökning som metod eftersom omsorg är grundläggande. Det är viktigt att studera Förskollärares uppfattningar om vad begreppet omsorg är. Då det tidigare har förknippats med omsorgens fysiska del.

Slutligen vill vi avsluta vårt arbete genom att citera en av våra respondenter som säger följande om omsorg:

Omsorg är det allra viktigaste vi sysslar med i förskolan, tyvärr har det hamnat lite på efterkälken. Vissa år tror jag det kommer tillbaka, jag hoppas det av hela mitt hjärta.

(Berit)

Referenser

Allwood, Carl Martin & Erikson, Martin G. (2010). *Grundläggande vetenskapsteori för psykologi och andra beteendevetenskaper*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Allwood, Carl Martin & Erikson, Martin G. (2017). *Grundläggande vetenskapsteori för psykologi och andra beteendevetenskaper*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Barnomsorg och skolkommittén (1997). Att erövra omvärlden. Förslag till Läroplan för förskolan (SOU 1997:157). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Broberg, Malin, Hagström, Birthe & Broberg, Anders (2012). *Anknytning i förskolan. Vikten av trygghet för lek och lärande*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bruce, Barbro (2016). Omsorgsfullt samspråkande. I Riddersporre, Bim & Bruce, Barbro (red.). *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund. 1, utg.* Stockholm: Natur & Kultur. ss.145-160.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, Martyn (2017). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Eidevald, Christian (2009). *Det finns inga tjejbestämmare. –Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och i lek*. Diss. Jönköpings universitet. Jönköping.

Halldén, Gunilla (2003). Välfärd-ofärd. Omsorges plats i det senmoderna samhället. I Gannerud, Eva & Rönnerma, Karin (red.). *Lärade och omsorg förskola och skola. Rapport från ett forskarseminarium 21-22 november, 2002 (rapport 2003:3)*. Göteborg: Göteborgs Universitet. s. 63.

Halldén, Gunilla (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlssons bokförlag. ss. 74, 78–79.

Halldén, Gunilla (2016). Omsorg i förskolan och omsorg om förskolan. I Riddersporre, Bim & Bruce, Barbro (red.). *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur ss. 35-39.

Holmberg, Marcus & Östergren, Signild (2003). *Maxtaxan inom barnomsorgen - så blev det*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet.

Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2001). Måltidssituationen på förskolan - ur ett omsorgs- och lärandeperspektiv. I *Omsorgs begreppet i förskolan. Olika infallsvinklar på ett begrepp och dess relation till en verksamhet*. Rapport från Nätverket för barnomsorgsforskning, Göteborg 20–21 november 2000. Working Papers on Childhood and the Study of Children 2001:1, Department of Child Studies/Tema Barn, Linköpings Universitet. s. 50.

Josefson, Mie (2018). *Det ansvarsfulla mötet. En närhetssetisk analys av omsorgens innebörder i förskolan*. Diss. Stockholms Universitet. Stockholm: Univ. s.98

Kihlström, Sonja (2007). Att genomföra en intervju. I Dimenäs, J. (red) *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber. ss. 47–57.

Löfdahl, Annica & Folke-Fichtelius (2014). Förskolans nya kostym: omsorg i termer av lärande och kunskap. *Kapet: Karlstads universitets pedagogiska tidskrift*, 10(1), ss. 1-14.

Noddings, Nel (2002). *Educating moral people: a caring alternative to character education*. New York: Teachers College Press, ss. 16, 19, 21.

Noddings, Nel (2012) The language of care ethics. *Knowledge Quest*, 40(4), ss. 52–56.

Skolverket (1998). Läroplan för förskolan Lpfö 98. Stockholm: Skolverket. s.10, 12, 15.

Skolverket (2010). Läroplan för förskolan Lpfö 98. Stockholm: Skolverket. s. 11.

Skolverket [Ny, rev. Utg.] (2016). Läroplan för förskolan Lpfö 98. Stockholm: Skolverket. ss.5, 9, 11.

Skolverket (2018). Läroplan för förskolan Lpfö 18. Stockholm: Skolverket.

Socialdepartementet (1996). *Barn i dag* (DS 1996:57). Stockholm: Socialdepartementet.

Socialstyrelsen (1993). Pedagogiskt program för förskolan (Allmänna råd från Socialstyrelsen 1987:3). Stockholm: Socialstyrelsen. ss. 9, 24, 47, 64, 72.

Socialstyrelsen (1994). *Barns villkor i förändringstider*. (Slutrapport 1994:4). Stockholm: Socialstyrelsen.

Statistiska centralbyrån (2007). *Barnomsorg* (Utbildningsstatistik årsbok). Statistiska centralbyrån.
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/UF0524_2007A01_BR_05_UF0107TEXT.pdf (2018-10-14)

Utbildningsdepartementet (2000). *Maxtaxa och allmän förskola* (Regeringens proposition 1999/2000:129). Stockholm: Regeringskansliet.

Uljens, Michael (1989). *Fenomenografi - forskning om uppfattningar*. Lund: Studentlitteratur. s. 20.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed* (Vetenskapsrådets rapportserie; 2011:1). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilagor

Bilaga A Frågor till Respondenterna

1. Hur länge har du arbetat som förskollärare?
2. Har du arbetat på flera förskolor?
3. Som du vet, så handlar ju detta arbete om omsorg i förskolan och vi skulle gärna vilja börja med att fråga dig om du vill berätta vad omsorg egentligen innebär utifrån ditt perspektiv?
4. Hur arbetar du med omsorg i verksamheten?
5. Vad fungerar bra och vad fungerar mindre bra? Är det något du vill ändra på?
6. Vilken betydelse tycker du att omsorg har för barnen?
7. Finns det någon skillnad mellan hur omsorgen såg ut när du började arbeta som förskollärare mot vad den gör idag?
  - a. Vad kan dessa förändringar bero på, tycker du?
1. Beskriv hur omsorgsarbetet såg ut när du började arbeta som förskollärare?
2. Som du ser det, finns det några händelser eller förändringar som har bidragit till att omsorgen ser ut på ett visst sätt idag?
3. Vad tror du införandet av läroplanen 1998 har haft för inverkan på omsorgsarbetets utveckling i förskolan?

Bilaga B Brev till Förskolechef

Hej

Vi är två studenter som läser till förskollärare vid Linnéuniversitetet i Växjö och skriver nu vårt examensarbete som handlar om omsorgsarbete i förskolan. För att samla in datamaterial till vår studie vill vi intervjua förskollärare som har arbetat många år inom förskolan och på så vis undersöka om erfarna förskollärare ser någon förändring av omsorgsarbetet över tid. Vi önskar göra denna intervju på någon av era förskolor. Därför skulle vi vara mycket tacksamma om ni skulle kunna hjälpa oss med att få kontakt med några erfarna förskollärare som eventuellt kunde tänka sig att medverka i vår studie. Intervjun kommer att ta maximalt en timme.

Vår studie sker i enlighet med Vetenskapsrådets etiska riktlinjer. Detta innebär att respondenten själv kommer att få bestämma över sin medverkan och har möjlighet att avbryta sin medverkan när som helst och utan motivering. För att respondenten inte ska kunna identifieras kommer all data anonymiseras och bara användas i samband med vårt självständiga arbete.

Vid eventuella frågor är du varmt välkommen att höra av dig, antingen till oss eller till vår handledare.

Med vänliga hälsningar

Ingela Hildingsson
XXXX-XX XX XX
ih222fb@student.lnu.se

Marianne Lindström
XXX-XX XX XX
ml223es@student.lnu.se

Handledare:

Bettina Vogt, fil.dr., Institutionen för didaktik och lärares praktik. Linnéuniversitet
XXXX-XX XX XX
Bettina.vogt@lnu.se

Bilaga C Information till respondenter

Hej

Vi läser till förskollärare vid Linnéuniversitetet i Växjö och är nu inne i utbildningens slutskede vilket innebär att skriva ett individuellt arbete där vi fördjupar oss i något ämne som är relevant för yrket. Vi har valt att fördjupa oss i omsorgsarbete och hur omsorgsarbetet eventuellt har förändrats över tid.

Syfte

Studiens syfte är därmed att bidra med kunskap om omsorgens betydelse i förskolan och hur den tar sig uttryck i förskollärares arbete. Mer konkret kommer studien ägna sig åt att undersöka följande frågeställningar:

Forskningsfrågor

1. Vad innebär omsorg för förskollärare?
2. Hur har omsorgen förändrats över tid?

Studiens empiriska material kommer vi samla in genom intervjuer som vi kommer spela in för att sedan ha möjlighet att transkribera dem. Intervjumaterialet kommer enbart att användas för examensarbetet och ni och förskolan är helt anonyma, d v s inga namn eller något som kan härledas till er eller förskolan kommer att nämnas. Ni kan också när som helst välja att avbryta ert deltagande, kontakta oss för eventuella ändringar eller om ni inte längre vill att vi använder oss av intervjun som underlag till vårt arbete.

Ni får gärna ta del av vårt arbete när det är färdigt, kontakta oss för information om var arbetet är publicerat.

Tack för att ni vill ta er tid att dela era åsikter till vårt examensarbete!

Vänligen kontakta oss vid frågor:

Ingela Hildingsson

XXXX-XXXXXX

ih222fb@student.lnu.se

Marianne Lindström

XXXX-XXXXXX

ml223es@student.lnu.se

Handledare:

Bettina Vogt, fil.dr., Institutionen för didaktik och lärares praktik. Linnéuniversitet

(XXXXXX)

Bettina.vogt@lnu.se